



# Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

*Journal of Academic Language and Literature*

[Cilt/Volume: 9, Sayı/Issue: 1, Mart/March 2025]

## Fatih TIĞLI

<https://orcid.org/0000-0002-6763-1582>

Doktor Öğretim Üyesi

[ftigli@istanbul.edu.tr](mailto:ftigli@istanbul.edu.tr)

İstanbul Üniversitesi

<https://ror.org/03a5qrr21>

Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

## Ceride-i Sûfiyye Mecmuasındaki Külâh-ı Mevlevî Redifli Şiirler

*Poems with the redif of Mawlawî Hat in the Jeride-i  
Sûfiyya Journal*

Araştırma Makalesi | *Research Article*

Geliş Tarihi | *Date Received*: 30.01.2025

Kabul Tarihi | *Date Accepted*: 14.03.2025

Yayın Tarihi | *Date Published*: 20.03.2025

### Atıf | *Citation*

Tıgılı, F. (2025). Ceride-i Sûfiyye Mecmuasındaki Külâh-ı Mevlevî Redifli Şiirler. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 9(1), 202-231. <https://doi.org/10.34083/akaded.1630188>

Tıgılı, F. (2025). Poems with the redif of Mawlawî Hat in the Jeride-i Sûfiyya Journal. *Journal of Academic Language and Literature*, 9(1), 202-231. <https://doi.org/10.34083/akaded.1630188>

### Makale Bilgisi | *Article Information*

Değerlendirme   <i>Review Reports</i>	Çift Taraflı Kör Hakemlik (İki İç Hakem+İki Dış Hakem)   <i>Double-blind. (Two External Referees)</i>
Etik Beyan   <i>Ethics Statement</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur   <i>Ethical principles were followed during the preparation of this study</i>
Etik Kurul Belgesi   <i>Ethics Committee Approval</i>	Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir   <i>Article does not require an Ethics Committee Approval.</i>
Etik Bildirim   <i>Complaints</i>	<a href="mailto:adeddergi@gmail.com">adeddergi@gmail.com</a>
Çıkar Çatışması   <i>Conflicts of Interest</i>	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir   <i>The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest</i>
Benzerlik Taraması   <i>Similarity Checks</i>	Yapıldı   <i>Yes - iThenticate</i>
Telif Hakkı ve Lisans   <i>Copyright&amp;License</i>	Yazarlar, dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Bu çalışma <a href="https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/">Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası</a> lisansı altında yayımlanır   <i>Authors publishing with the journal retain the copyright. This work is licensed under <a href="https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/">Attribution-NonCommercial 4.0 International</a></i>

© Fatih TIĞLI | Creative Commons [Attribution-NonCommercial 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)



## Öz

İzmir Mevlevîhanesi şeyhi Nureddin Dede (v.1920), aynı şehirde yayımlanan *Âhenk* gazetesinin 07 Rebiülâhir 1332/20 Şubat 1329/05 Mart 1914 tarihli 5366 sayılı nüshasında “tâ” revî harfiyle ve “Külâh-ı Mevlevî” redifiyle yazılacak şiirlerin toplanıp bastırılacağını ilan eder. Yine bu çağrısında değişik kişiler tarafından bu revî ve redifle yazılan şiirlerden beyitleri örnek verir. Bu çağrı üzerine gönderilen şiirler gazetenin ilerleyen sayılarında yayımlanır. Şiirlerin kendisi tarafından kitap hâlinde yayımlanacağını belirten Nureddin Dede’nin bu isteği maalesef çeşitli sebeplerden dolayı gerçekleşmemiştir. Uzun yıllar *Âhenk* gazetesinin sayfaları arasında kalan bu şiirler daha sonra Necdet Okumuş tarafından *Külâh-ı Mevlevî* başlığı altında kitap olarak yayımlanmıştır (2013).

*Âhenk* gazetesinde bu şiirler yayımlanmaya başladığı sırada İstanbul’daki *Ceride-i Sûfiyye* mecmuasının da bu şiirleri iktibas etmeye başladığını görüyoruz. Mecmuanın 89-96. sayıları arasında “Âhenk’ten”, “Âhenk refikimizden” açıklamaları ile iktibas edilen bu “Külâh-ı Mevlevî” şiirlerinin yanı sıra yeni yazılmış, ilk defa *Ceride-i Sûfiyye* mecmuasında yer alan şiirler olduğu da tespit edilmiştir.

Bu makalede, tespit edilen bu yeni şiirler ele alınmıştır. Bu yeni şiirler arasında çağrışı yapan ve bu şiirlerin yazılmasına vesile olan Nureddin Dede’nin de şiiri bulunmaktadır. Makalemizde şiirlerin şairleri hakkında bilgiler verilmiş ve manzumeler çeşitli yönleriyle incelenmiştir. Bu inceleme esnasında tasavvuf araştırmalarında önemli bir yeri olan tâc/tâcnâme kavramları esas alınarak bu şiirlerin bir nevi manzum tâcnâmeler olarak değerlendirilebileceği üzerinde durulmuştur.

Nureddin Dede’nin çağrışı üzerine yazılan şiirlerle aynı zamanda kaleme alınan bu yeni metinlerin, Mevlevî şairler veya Mevlevîliğe muhabbeti olan şairlerin bir gelenek hâlinde yazdıkları “Külâh-ı Mevlevî” şiirleriyle oluşan literatürü zenginleştireceğini düşünüyoruz.

**Anahtar kelimeler:** Klasik Türk Edebiyatı, Külâh-ı Mevlevî, İzmir Mevlevîhanesi, Nureddin Dede, *Âhenk* gazetesi, *Ceride-i Sûfiyye* mecmuası.

## Abstract

*The shaykh of the Izmir (Smyrna) Mawlawî Lodge, Nûr al-Dîn Dede (d. 1920), announced in the issue no. 5366 dated 07 Rebiülâhir 1332/20 February 1329/05 March 1914 of the Âhenk newspaper published in the same city that poems featuring the rhyme letter “tâ” and the redîf (a word or phrase that is repeated exactly after every rhyme in a poem) “Kulâh-ı Mawlawî” would be accepted to publish. In his call, he gave examples of couplets from poems written with this rhyme by various people. The poems that were sent in response to this call were published in the following newspaper issues. Unfortunately, Nûr al-Dîn Dede’s wish to publish them in a book by himself could not happen due to various reasons. These poems, which remained in the pages of the Âhenk newspaper for many years, were later compiled and published as a book by Necdet Okumuş under the title Külâh-ı Mevlevî (2013).*

*While these poems were being published in the Âhenk, Jeride-i Sûfiyya journal in Istanbul also began to quote them. In addition to these “Kulâh-ı Mawlawî” poems quoted with the reference “From Âhenk” and “From our companion Âhenk” in the 89-96th issues of the journal, newly composed poems were also first published in Jeride-i Sûfiyya journal.*

*This article has examined these new poems. Among these new poems, there is also a text by Nūr al-Dīn Dede, who made the first call. In our article, some information about the poets of these poems is given and these texts are examined from various aspects. During this examination, it is emphasized that these poems can be evaluated as a kind of poetic genre of tāj-nāmas, based on the concepts of tāj and tāj-nāma, which have a significant place in Sufism studies.*

*We believe that these newly discovered texts, written at the same time as the poems written upon Nūr al-Dīn Dede's call, will enrich the literature consisting of "Kulāh-ı Mawlawī" poems written as a tradition by Mawlawī poets or poets who were fond of Mawlawiyya.*

**Keywords:** *Classical Turkish Literature, Kulāh-ı Mawlawī (Mawlawī Hat), Mawlawihāne of İzmir (Smyrna), Nūr al-Dīn Dede, Âhenk newspaper, Jeride-i Süfiyya journal.*

## Giriş

İzmir'de 21 Şubat 1895-02 Ocak 1930 tarihleri arasında yayımlanan Âhenk gazetesi (hakkında detaylı bilgi için bak. Huyugüzel, 2011) İzmir ve çevresindeki edebi hayatı göstermesi bakımından edebiyat tarihimiz için önemli bir kaynaktır. Bu gazetede yayınlanan külâh-ı Mevlevî redifli şiirler Manisa şehri ile ilgili çalışmalarıyla tanıdığımız Necdet Okumuş Beyefendi tarafından *Külâh-ı Mevlevî* ismi altında bir araya getirilip yayınlanmıştır: Okumuş, N. (2013). *Külâh-ı Mevlevî*. İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 151 s.

Önsöz kısmında belirtildiğine göre bu şiirlerin yayımlanması İzmir Mevlevihânesi şeyhi Mehmed Nureddin Dede'nin teşvikiyle gerçekleşmiştir. Âhenk Gazetesi'nin 5366 sayılı nüshasında *Külâh-ı Mevlevî* başlığı altında yer alan yazıda şöyle denilmektedir:

"Bazı üdebâ ve muhibbân-ı tarikat taraflarından "tâ" harf-i revîsi ve "külâh-ı Mevlevî" redifî ile nazm edilen eş'âr "Külâh-ı Mevlevî" ser-levhası altında taraf-ı dâiyânemden tab' ü neşr ettirilecektir.

Bazı zevât-ı muhteremenin bu tarzda söyledikleri şiirlerden birer beytini takdîm ediyorum. Bunlar beş beyitten on sekiz beyte kadardır.

Bu revî ve redif üzere ihdâ buyuracak zevât-ı kirâmın doğruca nâm-ı dervîşâneme göndermeleri rica olunur.

İzmir Mevlevihânesi: Nüreddin el-Mevlevî

Tokâdizâde Şekib

Dîde-i Hak-bîne elbet rûşenâ-yı bahş olur

Zirve-i Tûr-ı hakikatdir külâh-ı Mevlevî

Ermenekli Hasan Rüşdi Efendi

Sâlik-i tennûre-pûşun rifâtin iş'âr eder

Necm-i gîsû-dâr-ı devletdir külâh-ı Mevlevî

Mevlevî Şeyhi Nüreddin

Nağme-i ma'nâyı bast eyler dehân-ı nâydan  
Nâşir-i sît-ı hakikatdir külâh-ı Mevlevî<sup>1</sup>

Doktor Şükrü Bey  
Nûr-ı sevdâ gizlenir baş üzre cevî-i pâkine  
Özge beytullah-ı hikmetdir külâh-ı Mevlevî

Doktor Edhem Bey<sup>2</sup>  
Sırr-ı Kur'an vahy-i Cibrîldir tecessüm eyleyen  
Başda bir nûr-ı hidâyetdir külâh-ı Mevlevî

Mektûbî-i Vilâyet Kâmil Bey  
Kisve-i irfân ise tennûre-i ehl-i tarîk  
Başda bürhân-ı zerâfetdir külâh-ı Mevlevî

Doktor Fahrî Paşa  
Mâsivâdan döndürüp yüz dâhil-i devrân olan  
Ehl-i Hakk'a bir işâretdir külâh-ı Mevlevî

Müderresînden Zekâî Efendi  
Âlem-i lâhute uçmak isteyip açmış cenâh  
Tâ'ir-i Tûbâ-yı cennetdir külâh-ı Mevlevî

Merhûm Doktor Fâik Paşa  
Râhat-ı vicdân gınâ-yı kalb onun altındadır  
Kubbe-i kasr-ı sa'âdetdir külâh-ı Mevlevî

Mansûrizâde Sa'îd Bey  
Öyle her ferd-i dalâlet-pîşeye olmaz nasîb  
Tuhfe-i ehl-i velâyetdir külâh-ı Mevlevî

Merhûm Celâl Paşa  
Nûr-ı Mevlânâ olur her gûşesinden lem'a-pâş  
Özge fânûs-ı kerâmetdir külâh-ı Mevlevî

Şâir Eşref merhûm  
İstemem Allah bilir ben başka zîb ü saltanat  
En mukaddes tâc-ı devletdir külâh-ı Mevlevî

Merhûm Abdülhalîm Memdûh Bey  
Dest-gâh-ı san'at-ı Hakda sürûşân nesc eder  
Kâle-i zer-târ-ı kudretdir külâh-ı Mevlevî

<sup>1</sup> Bu beytin yer aldığı şiir kitapta yer almamaktadır.

<sup>2</sup> Bu beytin yer aldığı şiir kitapta yer almamaktadır.

Zeytûnzâde Remzî Bey

Baş kesenler bâb-ı Mevlânâ'ya vuslat-yâb olur

Reh-nümâ-yı kurb-i hazretidir külâh-ı Mevlevî” (Külâh-ı Mevlevî, *Âhenk*, 5366, 20 Şubat 1329 [05 Mart 1914], s.2)

Bu duyurudan sonra 05 Mart 1914-20 Nisan 1914 tarihleri arasında gelen şiirler *Âhenk* gazetesinde yayımlanır. Toplumun hemen hemen her tabakasına mensup kişiler Nûreddîn Dede'nin bu çağrısına uyarak yazdıkları şiirleri göndermişlerdir.

Ayrıca bu duyuru İstanbul'da gazeteci, yazar ve siyaset adamı Ali Kemal (ö. 1922) tarafından çıkarılan *Peyâm* gazetesinin edebî ilavesinde de bazı küçük değişikliklerle yayımlanmıştır:

Muhâbere ve Muhâvere

“Tâ” harf-i revîsi ve “Külâh-ı Mevlevî” redifiyle bazı üdebâ-yı tarikat dîvânlarıyla Fatîn Efendi Tezkîre'sinde mukayyed neşîdeleri<sup>3</sup> takiben edebiyat-ı sûfiyye muhiblerinin Aydın vilâyetinde<sup>4</sup> vücûda getirdikleri eserlerden mübeccel gazetenizin sevimli edebiyat kısmına kabul buyrulmak üzere bir beyit takdîm ediyorum.

O redif ve revî üzere burada yazılan ve bundan sonra her taraftan yazılıp gönderilecek olan eserlerin “Külâh-ı Mevlevî” nâmıyla kitap şeklinde neşri tasavvurunda bulunmaktayım. Bu yolda neşîde ihdâ buyuracak zevâtın İzmirde nâm-ı dervîşâneme olarak göndermelerini niyâz eylerim efendim.

İzmir Mevlevî Şeyhi

Nureddîn el-Mevlevî

Tokâdîzâde Şekîb

Dîde-i Hak-bîne elbet rûşenâ-yı bahş olur

Zirve-i Tûr-ı hakîkattir külâh-ı Mevlevî

Ermenekli Rüşdi Efendi

Sâlik-i tennûre-pûşun rif'atın iş'âr eder

Necm-i gisû-dâr-ı devlettir külâh-ı Mevlevî

Mevlevî Şeyhi Nûreddîn

Nağme-i ma'nâyı bast eyler dehân-ı nâydan

Nâşir-i sît-ı hakîkattir külâh-ı Mevlevî

Doktor Şükrü Bey

<sup>3</sup> Fatîn Tezkiresi (Hâtîmetü'l-eş'âr)'nde iki adet “külâh-ı Mevlevî” redifli şiir bulunmaktadır: İlki Ali Rıza Efendi tarafından (Fatîn Dâvûd, 2017, s.190-191), ikincisi de Kethüdazâde Mehmed Ârif Efendi tarafından (Fatîn Dâvûd, 2017, s.322) kaleme alınmıştır.

<sup>4</sup> 1914 yılındaki Aydın Vilâyeti bugünkü Aydın, İzmir, Manisa ve Denizli illerinden meydana gelen bir idarî yapıydı.

Nûr-i sevdâ gizlenir baş üzre cevî-i pâkine  
Özge beytullah-ı hikmettir külâh-ı Mevlevî

Doktor Edhem Bey  
Sırr-ı Kur'an, vahy-i Cibrîldir teccüm eyleyen  
Başda bir nûr-ı hidâyettir külâh-ı Mevlevî

Doktor Fahrî Paşa  
Mâsivâdan döndürüp yüz dâhil-i devrân olan  
Ehl-i hakka bir işârettir külâh-ı Mevlevî

Mektûbî-i Vilâyet Kâmil Bey  
Kisve-i irfân ise tennûre-i ehl-i tarîk  
Başda bürhân-ı zerâfetdir külâh-ı Mevlevî

Merhûm Doktor Fâik Paşa  
Râhat-ı vicdân gınâ-yı kalb onun altındadır  
Kubbe-i kasr-ı sa'âdetdir külâh-ı Mevlevî

Müderriş Zekâî Efendi  
Âlem-i lâhute uçmak isteyip açmış cenâh  
Tâ'ir-i Tûbâ-yı cennettir külâh-ı Mevlevî

Mansûrîzâde Sa'îd Bey  
Öyle her ferd-i dalâlet-pîşeye olmaz nasîb  
Tuhfe-i ehl-i velâyetdir külâh-ı Mevlevî

Merhûm Celâl Paşa  
Nûr-ı Mevlânâ olur her gûşesinden lem'a-pâş  
Özge fânûs-ı kerâmetdir külâh-ı Mevlevî

Merhûm Eşref  
İstemem Allah bilir ben başka zîb ü saltanat  
En mukaddes tâc-ı devletdir külâh-ı Mevlevî

Merhûm Abdülhalîm Memdûh Bey  
Dest-gâh-ı san'at-ı Hakda sürûşân nesc eder  
Kâle-i zer-târ-ı kudretdir külâh-ı Mevlevî

Remzî Bey  
Baş kesenler bâb-ı Mevlânâya vuslat-yâb olur  
Reh-nümâ-yı kurb-i hazrettdir külâh-ı Mevlevî (Muhâbere ve Muhâvere, *Peyâm (Edebî İlâve)*, 20 Şubat 1329 [05 Mart 1914], s.6)

Yaklaşık bir asra yakın gazete sayfalarında okuyucularına kavuşmayı bekleyen bu şiirler günümüz okuyucusu için hazırlanarak yayımlanmıştır (Okumuş, 2013). Böylelikle Nûreddîn Dede'nin bu hayali, arzusu gerçekleşmiş oldu. Giriş kısmında Mevlevî giyim-kuşamı hakkında bilgi de verilen kitapta şiirler tarih sırasına göre sıralanmıştır. Hayatı hakkında bilgiye ulaşılabilen şairler hakkında İbnülemin Mahmut Kemâl'in *Son Asır Türk Şairleri* ve İzmir kültür hayatını aydınlatan Ömer Faruk Huyugüzel'in *İzmir Fikir ve Sanat Adamları (1850-1950)* başta olmak üzere değişik eserler kaynak gösterilmiştir. Bu kitaptan önce sadece Manisa ve civarından gönderilen şiirler bir sempozyum bildirisini konusu olmuştur (Şenel, 2006).

### 1. Cerîde-i Sûfiyye Mecmuası ve İktibas Edilen Şiirler

Âhenk gazetesinde yayımlanan külâh-ı Mevlevî redifli şiirler İstanbul'daki Cerîde-i Sûfiyye mecmuasında aynı zamanda iktibas edilmekteydi. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra basın-yayın hayatında görülen zenginliğin ve artışın örneklerinden biri de tasavvufî konuların ele alındığı Cerîde-i Sûfiyye mecmuasıdır. 1909-1919 yılları arasında 161 sayı yayımlanan Cerîde-i Sûfiyye döneminde neşredilen tasavvuf dergileri arasında önemli bir yere sahiptir (Ayrıntılı bilgi için bak. Kara, 1993 ve Kaşıkçı, 1994). Edebiyatımız ve tasavvuf araştırmaları konusunda önemli bir kaynak olan Cerîde-i Sûfiyye mecmuasının 89-96. sayıları arasında da *Âhenk* ve *Âhenk refikimizden* başlığıyla bu şiirlerin bir kısmı iktibas edilmiştir. İktibas edilen bu şiirlerin yanı sıra yazmızın da konusu oluşturan çeşitli kişiler tarafından gönderilmiş aynı redifli şiirler de yayınlanmıştır. Böylelikle külâh-ı Mevlevî şiirlerine yeniler ekleniyordu. Cerîde-i Sûfiyye'de yer alan şiirlerin listesi şu şekildedir:

1. Mehmed Hilmî Dede. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Cerîde-i Sûfiyye*, 89, 426. (Âhenk'ten)
2. Süleymân VASFİ. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Cerîde-i Sûfiyye*, 89, 426. (Âhenk'ten)
3. Ziyâeddîn. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Cerîde-i Sûfiyye*, 89, 426. (Âhenk'ten)
4. Kâmil. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Cerîde-i Sûfiyye*, 90, 434-435. (Âhenk'ten)
5. Bekir Sâmi. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Cerîde-i Sûfiyye*, 90, 435. (Âhenk'ten)
6. Hüseyin Avnî. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Cerîde-i Sûfiyye*, 90, 435. (Âhenk'ten)
7. Hâşim. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Cerîde-i Sûfiyye*, 90, 435. (Âhenk'ten)
8. **Nûreddîn. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Cerîde-i Sûfiyye*, 90, 435-436.**
9. **Reşid Mümtâz. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Cerîde-i Sûfiyye*, 90, 436.**
10. **İbrâhim Zuhûrî. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Cerîde-i Sûfiyye*, 91, 446.**
11. Zekâî. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Cerîde-i Sûfiyye*, 91, 446. (Âhenk'ten)
12. Subhî. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Cerîde-i Sûfiyye*, 91, 446. (Âhenk'ten)

13. Hıfzî. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Ceride-i Sûfiyye*, 91, 446. (Âhenk'ten).
14. Muallim Sa'dî. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Ceride-i Sûfiyye*, 92, 453-454. (Âhenk'ten)
15. **Şeyh Sa'deddîn Sırrî. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Ceride-i Sûfiyye*, 93, 464-465.**
16. Hasan Rüşdî. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Ceride-i Sûfiyye*, 93, 465. (Âhenk'ten)
17. **Vehbî. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Ceride-i Sûfiyye*, 93, 465.**
18. Reşid. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Ceride-i Sûfiyye*, 93, 465-466. (Âhenk'ten)
19. Hüseyin Avnî. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Ceride-i Sûfiyye*, 93, 466. (Âhenk'ten)
20. Vâcid Nazmî. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Ceride-i Sûfiyye*, 93, 466. (Âhenk'ten)
21. Mehmed Nûreddîn. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Ceride-i Sûfiyye*, 93, 466. (Âhenk'ten)
22. **Mehmed Vefâ. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Ceride-i Sûfiyye*, 94, 475.**
23. Fâik Âlî. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Ceride-i Sûfiyye*, 94, 475. (Âhenk'ten)
24. A. Sâmî. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Ceride-i Sûfiyye*, 94, 475-476. (Âhenk'ten)
25. **İsmâil Butûnî. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Ceride-i Sûfiyye*, 94, 476.**
26. Ahmed Âsım. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Ceride-i Sûfiyye*, 94, 476. (Ahenk'ten)
27. Mustafa Hayrî. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Ceride-i Sûfiyye*, 94, 476. (Âhenk'ten)
28. Mehmed Ali. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Ceride-i Sûfiyye*, 94, 476. (Âhenk'ten)
29. Ebu'l-fikrî Rızâ. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Ceride-i Sûfiyye*, 94, 476. (Âhenk'ten)
30. Ahmed Ziyâ. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Ceride-i Sûfiyye*, 95, 486. (Âhenk'ten)
31. **Ahmed Ferîd. (1332/1330). Külâh-ı Mevlevî. *Ceride-i Sûfiyye*, 96, 496.**

### 1.1 Yalnızca Ceride-i Sûfiyye Mecmuasında Yer Alan Şiirler

Yukarıda liste hâlinde verilen bu şiirlerden bold/kalın harflerle yazılanlar sadece Ceride-i Sûfiyye mecmuasında yayınlanmıştır. Bu metinlerden *Âhenk* gazetesinde yer almayıp Ceride-i Sûfiyye'de yeni yayımlanan yeni şiirler şunlardır: İzmir Mevlevîhanesi Şeyhi Nureddin Dede'nin, İstanbul şehreminlerinden Reşid Mümtâz'ın, Bahâriye Mevlevîhanesi'nden Manisalı İbrahim Zuhûrî'nin, Üsküp Rifâi Tekkesi şeyhi Sadeddîn Sırrî Efendi'nin, Kütahya Mevlevîhanesi'nden Çizmecizâde Vehbî'nin, Medresetü'l-vâ'izin talebelerinden Mehmed Vefâ'nın, İzmir Mevlevîhanesi'nden derviş İsmâil Butûnî'nin ve Dersim Sancağı Müdde-i Umûmîsi Ahmed Ferîd'in kalem aldığı şiirler. Manisa-Kasaba [Turgutlu]'dan Ebu'l-fikrî Rızâ'nın şiiri (Şenel, 2006, s. 438) *Âhenk* gazetesinde



yayımlanmasına rağmen *Külâh-ı Mevlevî* adlı çalışmaya alınmamıştır (Okumuş, 2013). Bu sebeple bu şiir de makalemize dâhil edilmiştir.

Aynı mecmuada, külâh-ı Mevlevî redifiyle yayımlanan şiirlere ilave olarak Dersim Sancağı Müdde-i Umûmîsi Ahmed Ferîd'in şiirinden sonra Ahmed Ferîd (muhtemelen bir önceki şiirin şairi olan aynı kişi) isimli bir kişi tarafından cevabı "külâh" olan manzum bilmece tarzında söylenmiş bir şiir ve daha sonraki sayılarda bu bilmecenin çözümü olan iki şiir daha yer almaktadır. Konu ile ilgisi sebebiyle bu şiirler de çalışmamıza dâhil edilmiştir. Böylelikle dokuzu "külâh-ı Mevlevî" redifli şiir ve çözümü "külâh" olan bir manzum bilmece ve iki çözümü ile birlikte Cerîde-i Sûfiyye'den on iki şiir incelememize konu olmuştur.

## 2. Şiirlerin İncelemesi

### 2.1. Şekil İncelemesi

Âhenk gazetesindeki çağrısıyla "külâh-ı Mevlevî" redifli manzumelerin yazılmasına vesile olan İzmir Mevlevîhanesi Şeyhi Nûreddîn Dede'nin şiirinin de yer aldığı bu yeni şiirler aruzun remel bahrinde *fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbıyla yazılmıştır. "Külâh" cevaplı bilmece ve bu bilmecenin Mustafa Fevzî tarafından yapılan çözümü ise yine aruzun remel bahrinde *feilâtün (fâilâtün) feilâtün feilün (fa'lün)* kalıbıyla yazılmıştır. Yahya Necâtî tarafından yazılan tek bir beyitlik çözüm ise *fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbıyla yazılmıştır.

Makalemize konu olan Cerîde-i Sûfiyye'deki bu yeni şiirlerin beyit sayıları farklılık göstermektedir. Reşîd Mümtâz'ın tek beyitten oluşan şiiri (müfred) dışında diğer metinler beyit sayıları farklılık gösteren gazeldir. Nûreddîn Dede 18 beyit, İbrahim Zuhûrî 7 beyit, Sadeddîn Sırrî 16 beyit, Çizmecizâde Vehbî 9 beyit, Mehmed Vefâ 7 beyit, İsmail Butûnî 5 beyit, Ebu'l-fikrî Rıza 7 beyit, Ahmed Ferîd ise 11 beyit olarak şiirlerini yazmıştır. Bilmece ise 7 beyit ve her beyit kendi içinde kafiyeli mesnevi nazım şeklinde yazılmıştır. Bilmecenin ilk çözümü 5 beyitlik mesnevi, ikinci çözümü ise kafiyeli bir müfred şeklinde kaleme alınmıştır.

Külâh-ı Mevlevî redifli şiirler âhenk gazetesinde yayımlanan örnekler gibi aynı revî [tâ (ت) revî harfi] ve redifte [-dır külâh-ı Mevlevî(در کلاه مولوی)] ile yazılmıştır. Bunun bir istisnası Sadeddîn Sırrî'nin şiiridir. Sırrî'nin şiiri, diğer şiirlerden farklı olarak he (ه) revî harfi ile yazılmıştır.

### 2.2. Muhteva İncelemesi

Tasavvuf yolunda dervişlerin bir takım özel kıyafetlere ve cihazlara sahip olduğu bilinmektedir. Derviş çeyizi diye tabir edilen bu giyim-kuşam eşyalarından biri de her tarikatın kendisine mahsus şekil, desen ve renklerde olan taçlardır. Taç tasavvufun kurumsallaşmış yapısı olan tarikatlarda dervişlerin kullandıkları çeşitli şekillerde ve renklerdeki bir başlık olmakla birlikte gerek zahiri gerekse batini manası itibarıyla bir giyecekten fazla olan bir unsurdur. Hırka ile birlikte dervişliğin, tasavvufun önemli bir simgesi olmuştur (Bu öneme dair bak. Ceyhan, 2010). Bu sebeple tasavvufî hayatta ve bu hayata dair kaleme alınan eserlerde özel olarak kendisine yer bulmuştur. Kullanılan bu

taçlar tarikatlarda değişik isimlerle anılmıştır. Mevlevîlikte ise kullanılan bu taçlara sikke veya külâh adı verilmiştir (Bozkurt, 2009).

Çalışmamıza konu olan şiirler Mevlevîlik tarikatının önemli simgelerinden biri olan sikke yani Mevlevî külâhı ile ilgili olduğu için bu şiirler tasavvuf literatüründe önemli bir yere sahip tâcnâmeleri hatırlatmaktadır. Tâcnâmeler hakkında yapılan bir çalışmada türün genel özellikleri şu şekilde belirtilmiştir:

Tâcnâmelerde sadece derviş tacı ve kısımları değil, hırka, haydarî, destegül, tennûre, kemer, ridâ, mengüş, tığbende, nefir (sûr), keşkül, cilbend, sofrâ, teslim taşı, habbe, palheng, taşlı toka, kanberriyye, asâ, teber, nize, kamarçin, pabuç, seccade, post gibi derviş çeyizini oluşturan bütün giysi ve aletlerle ilgili unsurlara yer verilir. Bu unsurlar şer'î dayanakları, kullanım alanları, tarihsel kökenleri, zâhirî özellikleri ve tarikat âdâbındaki yeri açısından izah edildiği gibi, daha çok işaret ettikleri tasavvufî remiz ve ilâhî delâletleri açısından, diğer bir ifadeyle mârifet ve hakikat ilminde içerdikleri mânâlar, sırlar ve mertebeler çerçevesinde tevil edilmiştir (Ceyhan, 2011, s. 115).

Yukarıdaki bilgilere göre, ele aldığımız şiirler sahip oldukları muhtevalar göz önüne alındığında birer edebî tâcnâme olarak değerlendirilebilir. Metinlerde Mevlevî külâhı çeşitli yönleriyle zahiri ve batini olarak benzetmelere konu olmuştur. Şiirlerde kullanılan *-dir külâh-ı Mevlevî* redifi de bu benzetmeleri başarılı bir şekilde gerçekleştirmiştir. Bu benzetmelerden bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Aşağıdaki beyitte hırka ve destarlı sikke giyen bir Mevlevî'nin kollarını açarak sema yapması esnasındaki manzarada Mevlevî külâhı kanatlarının rengi ve desenlerinin ihtişamı sebebiyle bir tavus kuşuna benzetilmektedir:

Kolların açsın da 'ârif hırka ü destâr ile

Gör ne tâvûs-ı kerâmetdir külâh-ı Mevlevî (İsmail Butûnî)

Aşağıdaki şu beyitte ise külâh-ı Mevlevî yücelik semasını seyreden hikmet ve aşk dürbününe benzetilmiştir:

Seyr eder zîr-i külâhından semâ-yı izzeti

Dür-bîn-i aşk u hikmetdir külâh-ı Mevlevî (Ahmed Ferîd)

Beyitte yer alan dürbün benzetmesi yine Şeyh Gâlib'in aşağıdaki beytini hatırlatmaktadır:

Kûşe-gîr-i hücre-i seyrân olan âriflere

Dürbîn-i çeşm-i ibretdir külâh-ı Mevlevî (Okcu, 2011, s. 570)

Abdülbaki Gölpınarlı'nın bu beytinde ise yeşil destarlı Mevlevî külâhı cennetin taze bir gülüne benzetilmiştir:

Zann eder dil sebzi-i destâr-ı Mevlânâ ile

Bir gül-i nev-hîz-i cennetdir külâh-ı Mevlevî (Mustafa İzzet Bâkî)

Bu beyitte ise külâh-ı Mevlevî münkirlere korku veren, heybetin bizzat kendisi olmuştur:

Yek-nazarda dehşetinden havf verse çok mudur

Münkirâna mahz-ı heybetdir külâh-ı Mevlevî (İbrahim Zuhûrî)

Nûreddin Dede'nin aşağıdaki beytinde Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'in Mevlânâ'dan sikke giyme yüceliğine ve mutluluğuna eriştiği ifade ediliyor:

Hazret-i Osmân-ı evvel sikke geymiş Pîrden

Gör ne devlettir ne haşmetdir külâh-ı Mevlevî (Nûreddîn Dede)

Mevlevîlik ile ilgili kaynaklara bakıldığında Osman Bey'in Bahaeddin Veled, Mevlana ve oğlu Sultan Veled ile görüştüğü rivayet edilmektedir (Sahih Ahmed Dede, 2003, s.185-186, 208; Saylan, 2018, s.157; Odunkıran, 2020, s.774).

Külâh-ı Mevlevî redifli şiirlerden farklı olarak çalışmamızda *külâh* cevabı sebebiyle bir bilmece ve onun çözümleri üzerinde de durmak istiyoruz. Cerîde-i Sûfiyye mecmuasında farklı kişiler tarafından kaleme alınan ve yayımlandıktan sonraki sayılarda okuyucular tarafından çözümü yapılan tasavvufi bilmeceler de yer almaktadır (Bu tasavvufi bilmecelerin değerlendirilmesi için bak. Altumeral, 2019). Bunlardan biri de Ahmed Ferîd imzalı “külâh” cevabını taşıyan örnektir. 7 beyitlik bu şiirin ilk mısraında şair bir bilmece soracağını açıkça söyler ve okuyucundan onu çözmesini, halletmesini ister:

Sana bir bilmece yazdım a güzel

Yek nazarda kılasın şevk ile hal

İkinci beyitte ise okuyucuya çözüm için ipuçları vermektedir:

Güli almış başına âh iderek

‘Adedin de şeş ü pencâh iderek

Buna göre sorulan nesne *gülü* (گل) *âh* (آه) ederek başına alır ve sayısını da şeş (6) ve pencâh (50) yani 56 eder. Bu rakamla sorulan nesnenin ebced hesabı ile karşılığını da okuyucuya verir. İki kelimenin birleşmesinden külâh (كلاه) kelimesi meydana gelmektedir. Külâh kelimesini oluşturan harflerin ebced hesabıyla değerlerinin toplamı da (5: 5, 1: 1, 30: 3, 20: 2) 56 etmektedir.

Bu iki kelimenin birleşeceğini ve meydana gelen yeni kelimenin tasavvufi bir nesne olduğuna ise devamındaki bu beyitte işaret ediyor:

Birleşip ikisi bâ-sırr-ı İlâh

Eyliyorlar ne güzel zikrullâh

*Birleşip* ibaresi gül (گل) ve âh (آه) kelimelerinin İlâhî sırlar ile birleşeceğine işaret ediyor. Yine ikinci mısra da yer alan *zikrullah eylemek* filinden de bu nesnenin tasavvufi bir nesne olabileceğini hatırlatıyor.

Bu nesnenin adına helâkın mağlubu yani ölüme yenilmiş, ölüme karşı gelememek demişlerdir. Mağlub ifadesinden helâk (هلاک) kelimesinin tersten okunmasına (كلاه) işaret

etmektedir. Buradaki *mağlûb* ibaresi muamma çözümlerinde kullanılan işlemlerden biri olan *maklûbu* hatırlatmaktadır (Arslan, 2019; Arslan 2021). Yine bu nesnenin temiz, saf başın süsü olduğu söylenerek muhatapta başa takılan bir nesneyi düşünmesi hedeflenmiştir:

Didiler nâmına mağlûb-ı helâk

Kıl anı sen dahi zîb-i ser-i pâk

Bir önceki beyitte geçen ser (baş) sonraki beyitte de devam eder. Sorulan bu nesnenin zarifler tarafından başlarına takıldığını ve böylelikle mensup oldukları tarikatın pîrinin dostu olacakları ifade edilmiştir. Tarikat kelimesi ile tasavvufi bir nesne olabileceği tekrar hatırlatılmıştır:

Zurefâ başına zînet olmuş

Hem-dem-i pîr-i tarikat olmuş

Daha sonra gelen beytin kafiyesini oluşturan kelimeler *ney* ile tasavvufî bir nesne olacağı ve *gey-* fiili ile de bir giyecek ipuçları ile artık okuyucuda cevabın tahminin, bilmecenin hallinin sonuna gelindiği hissediliyor:

İşidince kulağın nağme-i ney

‘Ârif isen anı al sen dahi gey

Son beyitte ise artık bu bilmeyi çözen kişiye *başına giydirilecek hulle-i tâc* (tacın cennet elbisesini) mükâfat olarak verileceği söylenilmektedir:

Bilmecem eyler isen istihrac

Başına giydiririm hulle-i tâc

Bu beyitte de geçen *baş giydir-* fiili ve *tâc* ile külâh tahminini iyice kendisini hissettirir.

Ceride-i Sûfiyye'nin 96. sayısında yayımlanan bu bilmecenin bir sonraki sayıda (97) iki çözümü yer almaktadır. Bunlardan birincisi mecmuanın yazarlarından olan Mustafa Fevzî (hayatı hakkında bak. Mustafa Fevzî Efendi, 2024) tarafından yazılan 5 beyitlik ve Yahya Necâtî isimli bir çocuğun 1 beyitlik manzumeleridir.

Öncelikle ilk cevabı ele alırsak Mustafa Fevzî Efendi, bilmecenin çok açık, anlaşılır bir şekilde yazıldığını söyleyerek cevabına başlar:

Pek açık bilmece yazdın güzelim

Şöylece bilmeceni hall idelim

Daha sonra gül (گل) kelimesini âh (آه) kelimesinin yanına getirildiğinde meydana gelen kelimenin külâh (كلاه) olduğu söyler. Böylelikle ikinci beyitte cevabı söyler. Bu külâhi giyenler ise Allah'ı zikrederler:

Güli çek âha getir: oldı külâh

Anı hâmiller ider zikrullâh

Sonraki beyitte ise bilmecede verilen 56 rakamının külâh kelimesini meydana getiren harflerin ebced hesabıyla (5: ٥, 1: ١, 30: ٣٠, 20: ٢٠) olan sayısal değerlerini söyler:

Elli altı adedi ebcedle

Bir külâh nakş ediyor levh-i dile

Aşağıdaki ilk mısradaki geçen hâlik (هالك): helak olan, ölümlü kelimesi de insanın bir gün yok olacağına, fani olduğunu işaret etmektedir. Mağlûb ile hâlik (هالك) kelimesinin tersten okunacağını (كلاه) da akla getirmektedir. Sorulan bu nesneyi taşıyanlar elbette bir gün eriyip solacaklar yani yok olacaklardır:

Hem anın mağlûbu hâlik olacak

Çünkü hâmilleri eriyip solacak

Son beyitte ise bilmecenin şairine seslenerek bilmecenin hallinde muhatabına vadettiği *hulle-i tâc* giydirmesini söyleyerek çözümünü bitirir:

Eyledim bilmeceni istihrâc

Haydi geydir başıma hulle-i tâc

İkinci çözüm ise küçük yaşlarda olduğunu ifade eden Yahya Necâtî isimli bir çocuk tarafından yapılmış ve bir beyitte ifade edilmiştir:

Tıfl iken ben bilmecen mevsûfuna oldum mürid

Halli zannım pîrimin ser-tâcıdır şeyhim Ferîd

“Külâh”

Ahmed Ferîd’in bu bilmecesi tür olarak hem lügaz hem de muamma ile benzerlik göstermektedir. Bu bilmecede nesne sorulması, soru olduğunu bildiren bir ifade (bilmece) ile başlanması ve beyitlerden oluşan nazım şekliyle yazılması gibi sebeplerden dolayı lügaz diyebiliriz. Bunun yanı sıra birden fazla kelimenin birleştirilmesi [gül (كل) ve âh (آه)], verilen kelimelerin [helâk (هالك) ve hâlik (هالك)] ters çevrilmesi ve ebced hesabı ile ilgili işlemler sebebiyle muamma özelliği de göstermektedir (Lügaz ve muammanın benzerlikleri ve farkları için bak. Saraç, 2019, s.299-304).

### 3. Külâh-ı Mevlevî Kitabı Hakkında Notlar

Yazımız salt bir kitap değerlendirme yazısı olmadığı için sadece *Külâh-ı Mevlevî* kitabında (Okumuş, 2013) gözden kaçtığını düşündüğümüz bir takım noktalara Necdet Okumuş Beyefendi’nin hoşgörüsüne sığınarak ve bundan sonraki baskılarda düzeltileceğini umarak dikkat çekmek istiyoruz. Bu noktaların yanı sıra kitapta yer alan bazı şairlerin kimliğine dair açıklamalar yapacağız.

Ermenekli Hasan Rüşdi Efendi

Sâlik<sup>5</sup>-i tennûre-pûşun rif’atin iş’âr eder

<sup>5</sup> Kitapta *mâlik* yazılmıştır (Okumuş, 2013, s. 22).

Necm-i gîsû-dâr-ı devlettir külâh-ı Mevlevî

Doktor Fahrî Paşa  
Mâsivâdan döndürüp yüz dâhil-i devrân olan<sup>6</sup>  
Ehl-i Hakka bir işâretdir külâh-ı Mevlevî

Müderrişinden Zekâî Efemdi  
Âlem-i lâhute uçmak isteyip açmış cenâh  
Tâ'ir-i Tûbâ-yı<sup>7</sup> cennetdir külâh-ı Mevlevî

Merhûm Abdülhalîm Memdûh Bey  
Dest-gâh-ı san'at-ı Hakda sürûşân nesc<sup>8</sup> eder  
Kâle-i zer-târ-ı kudretdir külâh-ı Mevlevî

Doktor Edhem Bey<sup>9</sup>  
Sırr-ı Kur'an vahy-i Cibrîldir tecessüm eyleyen  
Başda bir nûr-ı hidâyettir külâh-ı Mevlevî

Sayfa 7'de yer alan “nâ” harf-i revîsi: “tâ” harf-i revîsi olmalıdır. Bilindiği gibi revî harfi şiirde kafiyenin gerçekleştiği harftir. Şiirlere baktığımız zaman revî harfinin tâ ت, redifin de -dir külâh-ı Mevlevî در کلا مولوی olduğunu görüyoruz.

Şiirlerin nazım şekli için sayfa 9'da *mesnevî* denmiştir. Oysa şiirlerin kafiyelerine, beyit sayılarına ve mahlas kullanılıp kullanılmadığına bakarsak *gazel*, *kıt'a*, *nazım* veya *müfred* olduğunu görürüz (Nazım şekilleri ile ilgili olarak bak. Saraç, 2019).

Şiirlerin vezninin söylendiği sayfa 21'de son cüz *Feilün* yerine *Fâilün* olmalıdır.

Sayfa 30'da *Vergibaşı Kâtibi*: Vergi Başkâtibi olmalıdır.

Sayfa 62'de Mehmed Hilmi Dede için verilen dipnotta *Mevlevîhan* yazılmıştır doğrusu *Mesnevîhân* olacaktır.

Şiir gönderen kişiler arasında sayfa 81'de yer alan Çengelköy'den Afgânî Şeyhzâde'si Mehmed Nûreddîn'in şair, yazar ve gazeteci M. Nurettin Artam olduğunu belirtelim (Hayatı hakkında bak. Levend, 1958; T. D. K., 1958). Bu şiir hakkında vefatından sonra Türk Dili Dergisinde T. D. K. imzasıyla “Artam'ın Hal Tercümesi” başlığıyla verilen yazıda “İlk feyz babasından alan Mehmet Nurettin, 1910 yılında Rüştîyenin ilk sınıfında iken, İzmir'de çıkan *Ahenk* gazetesinin açmış olduğu şiir yarışmasına katılarak “Külâh-ı mevlevî” şiiriyle birinciliği kazanmıştı.” şeklinde bir bilgi vardır (T. D. K.:1958, 155). Böyle bir şiir yarışmasının olmadığını sadece bu konudaki şiirlerin gönderilmesi yönünde bir çağrının

<sup>6</sup> Kitapta *olur* yazılmıştır (Okumuş, 2013, s. 46).

<sup>7</sup> Kitapta *eşcâr-ı* yazılmıştır (Okumuş, 2013, s. 86).

<sup>8</sup> Kitapta *tesbîh* yazılmıştır (Okumuş, 2013, s. 50).

<sup>9</sup> Bu kişinin Nûreddîn Dede ile birlikte sürgüne gönderilen Taşlızâde İbrahim Edhem Bey olması muhtemeldir (Hayatı hakkında ayrıntılı bilgi için bak. Huyugüzel, 2000, s.251-254).

olduğunu söyleyebiliriz. Şiirinin yayınlanmasından sonra gazete yönetiminin veya Şeyh Nûreddin Dede'nin M. Nurettin'e yaşınının küçüklüğünden dolayı teşvik babında bir iltifatı olmuş mudur, bilemiyoruz.

Kitapta yer alan şiirlerden biri de (sayfa 83) Hûriye İsmail adına yayınlanmıştır. Bu şiirin şairi *Hûriye İsmail* yerine Âhenk gazetesinin sahibi Ali Nazmî Bey'in kız kardeşi olan *Cevriye İsmail* [Uyum] olacaktır (Hayatı ve eserleri hakkında bak. Huyugüzel, 2000, s.120-121; Yardım, 2021, s.95-129).

Gazetenin 10 Nisan sayısında tashîh başlığı altında aşağıdaki açıklama yayınlanmıştır:

“Gazetemizin 7 Nisan nüshasında edîb-i muhterem Faik Âli Beyefendinin “külâh-ı Mevlevî” redifli neşidesinin ikinci beytinde “cevvinde” yazılacak iken sehven “cûyunda” diye tertip olunduğunda tashih olunur.” (Tashîh, *Âhenk*, 5407, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.2)

Bu habere göre sayfa 108'de yer alan şiirin ikinci beytinde bulunan *cûyunda* kelimesi *cevvinde* şeklinde düzeltilmelidir.

Yine tashih açıklamasının devamında şu şekilde bir bilgi verilmiştir:

“Külâh-ı Mevlevî” redifindeki nazımlar yakında kitap şeklinde neşredileceğinden bundan sonra bu yolda eser ihdâ buyuracak zevatın doğrudan doğruya şehrimiz Mevlevihanesi post-nişini Reşâdetlü Nûreddin Efendi hazretleri namına göndermeleri müşarünileyhin tensibi üzerine beyan olunur.” (Tashîh, *Âhenk*, 5407, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.2)<sup>10</sup>

#### 4. Metinler

I\*

Nokta-i devr-i bidâyetdir külâh-ı Mevlevî  
Matla‘-i nûr-ı hidâyetdir külâh-ı Mevlevî

Eyliyor imlâ hurûf-ı âliyâtın re’sini  
Hâme-i bâlâ-yı kudretdir külâh-ı Mevlevî

Vâcibül-ta‘zîmdir zîrâ kıbâbullâhtır  
Fahr-i ashâb-ı velâyetdir külâh-ı Mevlevî

*Festekim*<sup>11</sup> emrin tutan sâlikleri iş‘âr için  
Bir güvâh-ı istikâmetdir külâh-ı Mevlevî

<sup>10</sup> Millî Kütüphane *Eski Harfli Basma Türkçe Eserler Bibliyografyası* ve Seyfettin Özege'nin hazırladığı *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu*'nda yaptığımız taramalarda böyle bir kitabın yayınlandığını görmedik, muhtemelen yayınlanmamıştır.

\* Ceride-i Sûfiyye, 90, 06 Cemâzi'el-evvel 1332-20 Mart 1330, 435-436.

<sup>11</sup> فَاسْتَقِيمْ كَمَا أَمَرْتُ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْفُوا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ : “Dosdoğru hareket et”, Hûd sûresi/112. ayet (Çantay, 1997: s.234).

Kendini mir'ât-ı Mevlânâda görmek isteyen  
Sâlike ra'nâ alâmetdir külâh-ı Mevlevî

Men arefden<sup>12</sup> ders alan ârifleri i'lâm eder  
Özge bir tâc-ı arâfetdir külâh-ı Mevlevî

Râh-ı Hakkda ölmeden evvel ölen<sup>13</sup> dervîşleri  
Fark ve temyîze işâretdir külâh-ı Mevlevî

Havl-i arş<sup>14</sup> içre melâik dâima eyler semâ'  
Sırr-ı Kur'âna işâretdir külâh-ı Mevlevî

Haşmet ü dârât-ı dünyâya tenezzül eylemez  
Edhemî bir tâc-ı şevketdir külâh-ı Mevlevî

Her giyen uçmazsa da dâm-ı sivâdan kurtulur  
Bülbül-i gülzâr-ı hazretedir külâh-ı Mevlevî

Enfûs ü âfâk-ı aşkın bir ulu seyyâresi  
Evc-i dilde mâh-ı tal'atdır külâh-ı Mevlevî

Hep sürerler âlemin ârifleri, şâirleri  
Şâhid-i fazl ü nebâhatdır külâh-ı Mevlevî

Âşık-ı sâdık başında bir mücessem nûrdur  
Şu'le-i şem'-i muhabbetdir külâh-ı Mevlevî

Hazret-i Osmân-ı evvel sikke geymiş Pirden  
Gör ne devletdir ne haşmetdir külâh-ı Mevlevî

Ehl-i hâlin hâlini inkâr eden münkirlere  
Seyf-i meslûl-i tarikatdır külâh-ı Mevlevî

Nağme-i ma'nâyı bast eyler dehân-ı nâydan  
Nâşir-i sît-ı hakikatdır külâh-ı Mevlevî<sup>15</sup>

<sup>12</sup> مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ “Men ‘arefe Rabbehu fekad ‘arefe nefsehu: Nefsini bilen Rabbini bilir.” (Hadisin geçtiği kaynaklar hakkında bak. Uysal, 2022: s.432-442).

<sup>13</sup> مَوْتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا “Mûtû kable en temûtû: Ölmeden önce ölünüz.” (Hadisin geçtiği kaynaklar hakkında bak. Uysal, 2022: s.455-459).

<sup>14</sup> وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ “Arşın etrafını”, Zümer sûresi/75. ayet (Çantay, 1997: s.467).

<sup>15</sup> Bu beyit *Âhenk ve Peyâm (Edebi İllâve)* gazetelerindeki örnek beyitler arasında yer almaktadır.



Bâde-i bezm-i elesti şevk ile nûş eyleyen  
Âşika câm-ı sa'âdetdir külâh-ı Mevlevî

Dikkat et Nûrî; bütün erbâb-ı dil meclûbidir  
Nûr-ı çeşm-i ehl-i rü'yedir külâh-ı Mevlevî

İzmir Mevlevî Şeyhi: Nûreddîn<sup>16</sup>

II\*

Tâlib-i ezvâk-ı vecd ü aşk olan cânlar için  
Masdar-ı feyz-i hakikatdir külâh-ı Mevlevî

Esbak Şehr-emîni: Reşid Mümtâz<sup>17</sup>

III\*\*

Feyz-i envâr-ı hidâyetdir külâh-ı Mevlevî  
Sâlike mihr-i sa'âdetdir külâh-ı Mevlevî

Sanmayın serpûş-ı Mevlânâ zerâfet-pîşedir  
Yâdigâr-ı Pîr-i şefkatdir külâh-ı Mevlevî

Fırka-i ehl-i dalâl v'allahi bilmez n'olduğun  
Tuhfe-i şâh-ı velâyetdir külâh-ı Mevlevî

Yek-nazarda dehşetinden havf verse çok mudur  
Münkîrâna mahz-ı heybetdir külâh-ı Mevlevî

Kıymetin takdîr eder erbâb-ı irfân rûz u şeb  
Mazhar-ı sırr-ı hakikatdir külâh-ı Mevlevî

Nefh-i nâyı gûş eden hayrân ü ser-gerdân olur  
Kurb-ı Hakk'a râh-ı vuslatdır külâh-ı Mevlevî

Ey Zuhûrî aşkla me'lûf olan iksâ eder  
Ayn-ı ser-tâc-ı nübüvvedir külâh-ı Mevlevî

Bahâriye Mevlevîhânesinde Manisalı İbrâhim Zuhûrî<sup>18</sup>

<sup>16</sup> İzmir Mevlevîhânesi Şeyhi Mehmed Nûreddîn Dede. (Hayatı hakkında bak. Erdoğan, 2009, s.175-188; Üzel, 2022).

\* Ceride-i Sûfiyye, 90, 06 Cemâzi'el-evvel 1332-20 Mart 1330, 436.

<sup>17</sup> İstanbul Şehremini Reşid Mümtaz Paşa. (Hayatı hakkında bak. Ergin, 1996, s.182-191).

\*\* Ceride-i Sûfiyye, 91, 13 Cemâzi'el-evvel 1332-27 Mart 1330, 446.

<sup>18</sup> İbrahim Zuhûrî Dede, Eyüp-Bahariye Mevlevîhânesinin müntesiplerinden, meydançı dedesi. Sefîne-i Evliyâ müellifi Hüseyin Vassâf Efendi Bahariye Mevlevîhânesi şeyhi Hüseyin Fahreddîn Dede'nin vefatından

## IV\*

Âşka fazl-ı ilâhîdir külâh-ı Mevlevî  
Silk-i aşkın şem‘-i râhıdır külâh-ı Mevlevî

Hîn-i nefha, neyzene bir başka vaz‘iyyet verir  
Sırr-ı nâyın cilve-gâhıdır külâh-ı Mevlevî

Sâlikin zevk-i semâ‘ından semâya yükselir  
Seyr-i mi‘râcın güvâhıdır külâh-ı Mevlevî

Habl-i memdûd-i muhabbettir, velâ erbâbının  
Arşa çıkmış dûd-ı âhıdır külâh-ı Mevlevî

Sûretâ *el-fakru fahrî*den<sup>19</sup> nişân olmuş, fakat  
Ma’nide ser-tâc-ı şâhîdir külâh-ı Mevlevî

bahsederken: “Merhûm-ı mûmâileyh (kuddise sırruhû) hazretlerinin dervişânından ve dergâh-ı mezkûr hücre-nişânından **Manisalı İbrahim Zuhûri Dede Efendi** hazretlerinin söyledikleri târih:

Zuhûri Dede’nin:

Ser-be-kef geldi Zuhûri söyledi târihini

Dâr-ı cennetde Hüseyin olsun Alî’nin hem-demi

târihleri mazbûttur.” şeklinde İbrahim Zuhûri Dede’den bahseder. (Osmânzâde Hüseyin Vassâf, 2006, s.195-196).

Abdûlbaki Gölpinarlı da Mevlevîlik ile Bektâşîlik arasındaki münasebeti anlatırken “Yine Bahariye hücre-nişinlerden dedem(mürebbi) rahmetli *İbrahim Zuhûri Dede*’nin (ölm. 1935), bir aralık Karyağdı dergâhında şeyhlik eden Yaşar Baba’dan (ölm. 1936) nasib aldığımı biliyorum.” demektedir (Gölpinarlı, 1953, s.303-304).

Ali Alparslan, Gölpinarlı hakkındaki eserinde “Abdûlbâki Gölpinarlı, dedesi ve babası gibi okuyup yazmaya meraklı bir kimse olarak yetişti. Daha küçükken Mevlevî muhibbi olan babasıyla Kulekapısı ile Eyüp’te Bahariye Mevevîhaneleri’nin âyin günlerine katılmak suretiyle tasavvuf bilgisinin maddî ve manevî havasıyla yetişmeye başladı. Bir gün henüz 7 yaşındayken Veled Çelebi (İzbudak), başına Mevlevî sikkesi giydirdi ve böylece küçük Abdûlbâki resmen Mevlevîliğe kabul edilmiş oldu. Bu tarikatın âdetine göre bu basit törenden sonra şeyh, Nev-niyâz da denen muhibbi yani tarikate intisab etmiş olan kişiyi dergâhtaki dedelerden birine teslim ederdi. Dede, muhibbe tarikat âdâbını ve semâi öğretirdi. Abdûlbâki de kendine tayin edilen *İbrahim Zuhûri Dede*’den (ö. 1935) Mevlevî tarikatının âdâbını öğrendi.” demektedir (Alparslan, 1996, s.8).

Avni Aktuç, büyükbabası Yenişehirli Avni Bey’i anlattığı şu satırlarda ismi geçen İbrahim Dede’nin aynı şahıs olması muhtemeldir: “Avni Bey Bahariye dergâhından adliyedeki vazifesine yaz günlerinde ekseriya kayıkla giderdi, *kayıkçı İbrahim Ağa* şairin vefatından sonra dergâhta *bin bir gün hizmet edip (çile çıkarıp) dede olmuştur*. İbrahim Ağa, bu satırların muharririne, dedesinin hâtıralarından söz açardı; ne kadar yazıktır ki çocukluk aklı ile hepsi zaptedilememiştir. *İbrahim Dede*, orta boylu kara sakallı, kara gözlü, oldukça sert bir zat idi. Son zamanlarda dergâha türbedar oldu; Avni Beyin de içinde bulunduğu türbede kandilleri o yakardı.” (Aktuç, 1960, s.1353). [İtalik şeklindeki vurgular makale yazarına aittir.]

\* Ceride-i Süfiyye, 93, 27 Cemâzi’el-evvel 1332-10 Nisan 1330, 464-465. Bu Sadeddin Sırrı hakkında yapılmış çalışmada da yayımlanmıştır (Ceyhan, 2018, s.197-198).

<sup>19</sup> **الفقر فخرى وبه افتخر** “*el-Fakru fahrî ve bihi eftehiru*: Fakirlik iftiharımıdır ve ben onunla öğünürüm.” (Hadisin geçtiği kaynaklar hakkında bak. Uysal, 2022, s.477-479).

Hazret-i Monlâ-yı Rûm'un bergüzârıdır bize  
Mevlevîler kiblegâhıdır külâh-ı Mevlevî

Nûr alır kudsiyyetinden 'âlem-i ins-i ezel  
Ârifin nûr-i nigâhıdır külâh-ı Mevlevî

Bir 'abâdır kim ana dîbâ-yı zîbâ olmaz eş<sup>20</sup>  
Hak-perestin intibâhıdır külâh-ı Mevlevî

Rif'atiyle gösterir hilkatdeki 'ulviyyeti  
Çünkü dîhîm-i devâhîdir külâh-ı Mevlevî

Menzil-i zenbûra benzer, şekline baksan anın  
Beyt-i pür-şehd-i revâhidir külâh-ı Mevlevî

Bir hümâdır, konduğu ser-i şûrini eyler şu'ûr  
Şi'r ile her dem mübâhîdir külâh-ı Mevlevî

Döndürür merdân-ı Hakk'ı neşve-i tevhîd ile  
Sanmayın jâj-ı melâhîdir külâh-ı Mevlevî

Boş değil, mîzâb-ı feyz-â-feyz-i Rahmân'dır içi  
Kulzûm-i rahmetde mâhîdir külâh-ı Mevlevî

Zî-şerîfdir öyle bir baş kim anın altındadır  
Kubbetü'l-irşâd, mâhîdir külâh-ı Mevlevî

Hikmet-i icâdını bilmez de münkîr zanneder  
Fazla bir serpûş-i vâhîdir külâh-ı Mevlevî

Bakma câhiller ana dermiş hamâkat kisvesi....  
Ehl-i irfânın külâhıdır külâh-ı Mevlevî

Şeyh Sa'deddîn Sırrî<sup>21</sup>

V\*

Menba'-ı feyz-i belâgatdir külâh-ı Mevlevî  
Kisve-i erbâb-ı gayretidir külâh-ı Mevlevî

<sup>20</sup> Ceride-i Sûfiyye'de âteş (اتش) yazılan kelime mana ve vezin gereği eş (اش) olmalıdır.

<sup>21</sup> Üsküp Rifâ'i Tekkesi Şeyhi. (Hayatı hakkında bak. Ceyhan, 2018).

\* Ceride-i Sûfiyye, 93, 27 Cemâzi'el-evvel 1332-10 Nisan 1330, 465.

Heybetinden münkirâna bir giyilmez tâc iken  
Ma'rifet-mendâna zînetdir külâh-ı Mevlevî

Hazret-i Monlâ-yı Rûm isterse cezb eyler seni  
Giydirir ol tâc-ı izzetdir külâh-ı Mevlevî

Gey de gör bu 'âlemin nâsûtunu lâhûtunu  
Bâ'is-i keşf-i hakîkatdir külâh-ı Mevlevî

Öyle her bir başa konmaz ol hümâ-yı muhteşem  
Pâye-i nûr-ı necâbetdir külâh-ı Mevlevî

Hâmili etmez anın kâlâ-yı asra ser-fürû  
Lü'lü'-yi lâlâ-yı kudretdir külâh-ı Mevlevî

İşte Mevlânâ eger enmûzec istersen ana  
Câ-be-câ dünyâya hayretdir külâh-ı Mevlevî

Fark eder bu sırrı erbâb-ı hıred Gâlib\* gibi  
Hırka-pûşâna sa'adetdir külâh-ı Mevlevî

Gerçi Vehbî her tarikat tâcı eşrefdir fakat  
Sâ'ik-i sevk-i selâmetdir külâh-ı Mevlevî

Kütâhiyye Mevlevîhânesinde Çizmecî-zâde Vehbî<sup>22</sup>

VI\*

Mültecâ-yı ehl-i aşkdır külâh-ı Mevlevî  
Genc-i hikmet, kenz-i ahlâkdır külâh-ı Mevlevî

Anda Mevlânâ'ya Mevlâ keşf-i esrâr eylemiş  
Nûr-ı aşka ufk-ı işrâkdir külâh-ı Mevlevî

Ol medâr-ı Mesnevî'de devr eyler encüm gibi  
Ma'nevî bir peyk-i mîsâkdir külâh-ı Mevlevî

İ'tilâ eyler semâya terk-i nâsût eyleyip  
Âlem-i lâhûta müştâkdir külâh-ı Mevlevî

\* Hazret-i Şeyh Gâlib Kuddise Sırruhu (Ceride-i Sûfiyye'nin dipnotu).

<sup>22</sup> Hayatı hakkında bak. (Nasrattunoğlu, 1981).

\* Ceride-i Sûfiyye, 94, 04 Cemâzi'el-âhîr 1332-17 Nisan 1330, s. 475.

Tâc-ı aktâb dense şâyân sikke-i zer-tâbına  
Re's-i ehl-i dilde bir tâkdr külâh-ı Mevlevî

Yâdigâridir (Celâleddîn Rûmî'nin) veyâ  
Mevlevîye lutf-ı Hallâk'dır külâh-ı Mevlevî

Binde bir vasfın aceb mümkün mü ta'dâd hiç "Vefâ"  
Çünkü bî-had sırr-ı intâkdr külâh-ı Mevlevî

Medresetü'l-vâ'izîn talebelerinden Mehmed Vefâ

#### VII\*

Serde ifrâra 'alâmetdir külâh-ı Mevlevî  
Âşıkâ özge emânetdir külâh-ı Mevlevî

Konmadı bir başa, mülk-i aşka sultân olmadan  
Zâhidâ bir murg-ı devlettdir külâh-ı Mevlevî

Âsumân-ı kudse pervâz etmek ister, tâ ezel  
Şemsle hem-bezm-i vahdetdir külâh-ı Mevlevî

Kolların açsın da 'ârif hırka ü destâr ile  
Gör ne tâvûs-ı kerâmetdir külâh-ı Mevlevî

Deste-gül, tennûre, hırka, gerçi a'lâdır; fakat  
Ehl-i zikre başka zînetdir külâh-ı Mevlevî

İzmir Mevlevî-hânesinden Dervîş İsmâil Butûnî

#### VIII\*

Bir yed-i gufrân ü rahmetdir külâh-ı Mevlevî  
Kabza-i şer' ü tarîkatdir külâh-ı Mevlevî

Encüm-âsâ 'âlem-i 'irfân ü feyze fer verir  
Nûr-bahş-ı bezm-i hikmetdir külâh-ı Mevlevî

Nâle-i vâ-hasretâdan âşıkâ âzâd eder  
Ehl-i zevke ayn-ı vuslatdır külâh-ı Mevlevî

\* Ceride-i Sûfiyye, no. 94, 04 Cemâzi'el-âhir 1332-17 Nisan 1330, s. 476.

\* Ceride-i Sûfiyye, 94, 04 Cemâzi'el-âhir 1332-17 Nisan 1330, 476. Bu şiir de Âhenk gazetesinin 5400 sayılı ve 01 Nisan 1330 [14 Nisan 1914] tarihli nüshasında yayımlanmıştır. Fakat *Külâh-ı Mevlevî* isimli esere (Okumuş, 2013) alınmadığı için yazımıza dâhil edilmiştir.

Fark-ı uşşâka reşâdet pertevi neşr eyliyor  
Şems-i tâbân-ı hakikatdir külâh-ı Mevlevî

Kurtarır gümgeştegân-ı râhı dest-i avn ile  
Meş'al-i nûr-ı hidâyetdir külâh-ı Mevlevî

İ'tilâ etmekse maksad nezd-i Bârî'de eger  
Mûceb-i feyz ü kerâmetdir külâh-ı Mevlevî

Eyle takbîl ey Rızâ dâ'im anı tekrîm ile  
Bûse-gâh-ı ehl-i hizmetdir külâh-ı Mevlevî

Kasaba[Manisa-Turgutlu]:Ebu'l-fikrî Rızâ

IX\*

Hâzin-ı envâr-ı rahmetdir külâh-ı Mevlevî  
Şâhid-i ebrâr-ı ümmetdir külâh-ı Mevlevî

Kâr-gâh-ı kudretin mensûc-ı âlü'l-âlidir  
Sun'-ı Yezdân'a işâretdir külâh-ı Mevlevî

Bâde-i irfân ile sîrâb eder ehl-i dili  
Sâgar-ı serşâr-ı himmetdir külâh-ı Mevlevî

Zümre-i çâlâk tab'âna eder bahş-ı füyûz  
Mu'arrız-ı erbâb-ı sıkletdir külâh-ı Mevlevî

Sevr eder zîr-ı külâhından semâ-yı izzeti  
Dûr-bîn-i aşk u hikmetdir külâh-ı Mevlevî

Sakf-ı merfû'ından zâhir pençe-i şîr-i Hudâ  
Beyt-i ma'mûr<sup>23</sup>-ı velâyetdir külâh-ı Mevlevî

Âlem-i bâlâ-yı gavsıyyette açmış perr ü bâl  
Şeh-per-i bâz-ı hidâyetdir külâh-ı Mevlevî

Cem' eder ashâbı fakr u saltanat esrârını  
Hülle-i mecd ü sekînetdir külâh-ı Mevlevî

Ney gibi sûrâh sûrâh eylemiş uşşâkını  
Nâvek-i pîr-i tarîkatdir külâh-ı Mevlevî

\* Ceride-i Sûfiyye, 96, 01 Şa'bân 1332-12 Haziran 1330, 496.

<sup>23</sup> وَالنَّبِيَّتِ الْمَعْمُورِ : "Mamur eve", Tûr sûresi/4. ayet (Çantay, 1997, s.523).

Eyliyor taraf-ı külâhıyla bana efhâm râz  
Mukbil-i ehl-i muhabbetdir külâh-ı Mevlevî

Maksadın sırr-ı külâhı anlamaksa ey Ferîd  
Gonca-i gülzâr-ı vahdetdir külâh-ı Mevlevî

Dersim Sancağı Müdde'-i Umûmîsi Harpûtî Ahmed Ferîd<sup>24</sup>

X\*

### Bilmece

Sana bir bilmece yazdım a güzel  
Yek nazarda kılasın şevk ile hal

Gülü almış başına âh iderek  
'Adedin de şeşi ü pencâh iderek

Birleşip ikisi bâ-sırr-ı İlâh  
Eyliyorlar ne güzel zikrullâh

Didiler nâmına mağlûb-ı helâk  
Kıl anı sen dahi zîb-i ser-i pâk

Zurefâ başına zînet olmuş  
Hem-dem-i pîr-i tarîkat olmuş

İşidince kulağın nağme-i ney  
'Ârif isen anı al sen dahi gey

Bilmecem eyler isen istihrâc  
Başına giydiririm hulle-i tâc

Ahmed Ferîd

XI\*

### Bilmece Halli

Pek açık bilmece yazdın güzelim  
Şöylece bilmeceni hall idelim

<sup>24</sup> Hayatı hakkında bak. (Sunguroğlu, 1959, s.261-268).

\* Ceride-i Sûfiyye, 96, 01 Şa'bân 1332-12 Haziran 1330, 496.

\* Ceride-i Sûfiyye, 97, 08 Şa'bân 1332-19 Haziran 1330, 12.

Gülü çek âha getir: oldı külâh  
Anı hâmiller ider zikrullâh

Elli altı adedi ebcedle  
Bir külâh nakş ediyor levh-i dile

Hem anın mağlûbu hâlik olacak  
Çünkü hâmiller eriyip solacak

Eyledim bilmeceni istihrâc  
Haydi geydir başıma hulle-i tâc

Mustafa Fevzî

XII\*

Tıfl iken ben bilmecen mevsûfuna oldum mürîd  
Halli zannım pîrimin ser-tâcdır şeyhim Ferîd  
“Külâh”

Kal‘a-i Sultaniye’de: Yüzbaşı Mustafa Nazmî Efendi’nin mahdumu Yahya Necâtî

XIII\*

Sâlike tâc-ı sa‘adettir külâh-ı Mevlevî  
Sâye-i feyz-i hidâyetdir külâh-ı Mevlevî

Medd-i âh-ı ‘âşıkândır cilve-ger olmuş veyâ  
Kâmet-i yâre işâretdir külâh-ı Mevlevî

Mihre reşk-âver olur vecd ile devrân eyleyip  
Merkez-i seyr-i velâyetdir külâh-ı Mevlevî

Cilve-gâh-ı şems-i ma‘nî-i hüviyyet sırr-i Hak  
İstivâ-yı nûr-ı rahmetdir külâh-ı Mevlevî

Zann eder dil sebzî-i destâr-ı Mevlânâ ile  
Bir gül-i nev-hîz-i cennettir külâh-ı Mevlevî

Bûs eder haşm-ı melâ’ik anberîn gîsûsunu  
Zeyl-i arşa kurb-ı vuslatdır külâh-ı Mevlevî

\* Ceride-i Sûfiyye, 97, 08 Şa‘bân 1332-19 Haziran 1330, 12.

\* Vâsıf (t.y). Mecmûa-i Medâiyih-i Hazret-i Mevlânâ. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Galata Mevlevihanesi Bölümü, no. 196, vr. 131<sup>b</sup>. Bu şiir Abdülbaki Gölpınarlı’nın divanı hakkında yapılan bir yüksek lisans tezinde de yer almaktadır (Totan, 2013, s.245-246).



Nîm çarh ile verir lâhûtiyâna neşveler  
Zevk-i vahdetden ibâretdir külâh-ı Mevlevî

Fahr-i pâk Bâkîdir bâ-himmet-i Monlâ-yı Rûm  
Sâlike tâc-ı sa'âdetdir külâh-ı Mevlevî

el-Fakîr mu'allim-i muhtâc-ı ta'lim

Bende-i bendegân-ı Mevlâna

Mustafa İzzet Bâkî [Abdûlbaki Gölpinralı]

## Sonuç

Bu çalışmamız Mevlevî şairler ve Mevlevîliğe muhabbet duyan şairler tarafından bir gelenek olarak kaleme alınan “Külâh-ı Mevlevî” redifli şiirlerin son halkası olan ve *Âhenk* gazetesinde yayımlanan şiirlerin *Cerîde-i Sûfiyye* mecmuasında iktibas edilmesi üzerine kaleme alınmıştır. İktibas sırasında mecmuada yeni şiirlere de yer verilmiştir. Bu çalışmada bu yeni şiirler, hazırlanan *Külâh-ı Mevlevî* başlıklı kitaba (Okumuş, 2013) bir zeyl olması amacıyla yeni harflere aktarılmış ve tasavvuf literatüründeki tâcnâme türüyle benzerlikleri üzerinde durulmuştur. Bir çeşit manzum/edebî tâcnâme olarak değerlendirilen bu şiirler incelenmiş ve kimliği tespit edilebilen şairleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Yeni harflere aktarılan ve incelenen bu şiirlerin şairleri şunlardır: *Âhenk* ve *Peyâm (Edebî İlave)* gazetelerinde yayınladığı bir çağrı ile bu metinlerin yazılmasına vesile olan İzmir Mevlevîhanesi Şeyhi Nureddin Dede, İstanbul şehreminlerinden Reşid Mümtâz, Bahâriye Mevlevîhanesi'nden Manisalı İbrahim Zuhûrî, Üsküp Rifâi Tekkesi şeyhi Sadeddin Sırrî Efendi, Kütahya Mevlevîhanesi'nden Çizmecizâde Vehbî, Medresetü'l-vâ'izin talebelerinden Mehmed Vefâ, İzmir Mevlevîhanesi'nden derviş İsmâil Butûnî, Dersim Sancağı Müdde-i Umûmîsi Ahmed Ferîd'dir. Manisa Kasaba [Turgutlu]'dan Ebu'l-fikrî Rızâ'nın şiiri *Âhenk* gazetesinde yayımlanmasına rağmen *Külâh-ı Mevlevî* adlı çalışmaya alınmamıştır. Bu sebeple bu şiir de makalemize dâhil edilmiştir. *Âhenk* ve *Cerîde-i Sûfiyye*'de yer almayan fakat şairlerinin önemi dolayısıyla bir metin daha çalışmamıza dâhil edilmiştir. Mevlevîlik tarihi ve Mevlana Celaleddin Rûmî'nin eserleri ile ilgili önemli çalışmaları bulunan Mustafa İzzet Bâkî [Abdûlbaki Gölpinralı]'nın şiiridir. Bu şiirin şairin el yazısı ile olan hâli ek kısmında verilmiştir.

Makalemizin sonunda *Külâh-ı Mevlevî* isimli kitapta yer alan bazı küçük hatalara da *Notlar* başlığı altında dikkat çekmek istedik. Beşer tarafından meydana getirilen bir eserin eksiklerden tamamen uzak olması beklenemez. Necdet Okumuş Beyefendi'nin hoşgörüsüne sığınarak yazımızın bir kitap değerlendirmesi olmamasına rağmen bundan sonraki baskılarda düzeltilmesi arzusuyla bu bölümü ekledik.

Vâsıf'ın 1892-1899 yılları arasında Mevlâna ve Mevlevîlik ilgili şiirleri derlediği mecmuası esas alınarak yapılan çalışmada yer alan 28 (Mermer vd. 2009, s. 33), Nureddin Dede'nin çağrısı ile yazılan ve *Külâh-ı Mevlevî* başlıklı çalışmada (Okumuş, 2013) yayımlanan 66 şiir ile birlikte aynı zaman diliminde *Cerîde-i Sûfiyye*'de yeni yayımlanan 9 (biri mükerrer) şiir

üç farklı başlık altında “Külâh-ı Mevlevî” şiirleri bir araya getirilip detaylı bir şekilde tasavvuf alanındaki tâcnâme türü açısından ayrıntılı bir şekilde incelenebilir. Hatta bu redifli şiirlerin diğer örneklerinin de taranıp tespit edilmesi gerekmektedir (Mustafa İzzet Bâkî [Abdülbaki Gölpınarlı]’nin metni örneğinde olduğu gibi). Metin yayınlarının arttığı ve hemen hemen bütün metinlerin yayımlandığı günümüzde bu şekilde geniş bir külâh-ı Mevlevî şiirleri külliyatı meydana getirilebilir. Külliyatı oluşturan bu metinlerin karşılaştırılmalı bir şekilde incelenmesi edebî/manzum tâcnâmeler olarak nitelendirebileceğimiz bu metinler, Mevlevî külâhının/sikkesinin Mevlevî/Mevlevîliğe muhabbet duyan şairler tarafından nasıl algılanmıştır, nasıl değerlendirilmiştir sorusuna cevap verecektir. Böyle hacimli bir sayıda metinlerin incelemesinin boyutu bir makaleyi aşacağı için bu makalede sadece Ceride-i Sûfiyye mecmuasındaki yeni metinler ele alınmıştır.

**Kaynaklar | References**

- Âhenk gazetesi koleksiyonu, İzmir Büyükşehir Belediyesi Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi (APİKAM).
- Aktuç A. (1960). Avni Bey (Yenişehirli). *İstanbul Ansiklopedisi*, (C.3). İstanbul: İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kollektif Şirketi Yayınları, 1353.
- Alparslan, A. (1996). *Abdülbâki Gölpınarlı*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Altunmeral, M. (2019). Ceride-i Sûfiyedeki Sûfiyâne lugazlar ve manzûm cevapları. Aça, M. (Ed.), *Uluslararası Toplum ve Kültür Araştırmaları Sempozyumu (3-5 Ekim 2019 Balıkesir/Edremit) Tam Metin Bildiriler Kitabı* içinde (304-319). Toplum ve Kültür Araştırmaları Derneği (TOKÜAD) Yayınları.
- Arslan, M. (2019). Divan edebiyatında muamma çözülmüş muamma örnekleri ve muamma çözüm teknikleri. Delice, H. İ., Erdoğan Taş M., Yekbaş, H. (Ed.). *Prof. Dr. Mehmet Arslan'a armağan* içinde (76-169). Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Arslan, Ö. (2021). XVI. yüzyıl şairlerinden Edirneli Ubeydî'nin muammaları. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 26, 23-60.
- Bozkurt N. (2009). Sikke. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (C. 37), 185-186.
- Ceride-i Sûfiye koleksiyonu, Ankara Millî Kütüphane, 1956 SB 201.
- Ceride-i Sûfiye koleksiyonu, İstanbul İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) Kütüphanesi, D03195.
- Ceyhan, S. (2010). Taç (Tasavvuf). *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 39). 363-365.
- Ceyhan, S. (2011). Osmanlı Tâcnâme literatürüne göre derviş tacı ve Abdullah Salahaddin-i Uşşaki'nin Cevâhir-i Tâc-ı Hilafet Risalesi. *İslâm Araştırmaları Dergisi*, 25, 113-172.
- Ceyhan. Â. (2018). *Gencîne Üsküplü Sadeddîn Sırrî bazı yazı ve şiirleri*. Kocaeli Üniversitesi Vakfı (KÜV) Yayınları.
- Çantay, H. B. (1997). *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*. Haz. M. A. Yekta Saraç. Risale Yayınları.
- Erdoğan, K. (2009). İzmir Mevlevihanesi Şeyhi Mehmet Nureddin Dede (1858?-4 Aralık 1920). Karaismailoğlu, A. (Ed.), *Mevlânâ Araştırmaları 3* içinde (175-188). Akçağ Yayınları.
- Ergin, O. N. (1996). *İstanbul şehreminleri*. A. N. Galitekin (Haz.), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları.
- Erkul, R. (2016). "Külâh-ı Mevlevî" şiirlerine Şair Eşref'ten bir örnek. *Erciyes*, 468, 7-10.
- Eski Harfli Türkçe Basma Eserler Bibliyografyası (Arap, Ermeni ve Yunan Alfabeleriyle) 1584-1986, (CD). Millî Kütüphane Başkanlığı.

- Fatîn Davud (2017). *Hâtîmetü'l-eş'âr (Fatîn Tezkiresi)*. E-kitap. Ömer Çiftçi (Haz.). Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (1953). *Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik*. İnkılâp Kitabevi.
- Huyugüzel, Ö. F. (2000). *İzmir fikir ve sanat adamları (1850-1950)*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Huyugüzel, Ö. F. (2011). İzmir'in uzun süre yayımlanmış istikrarlı bir gazetesi: Ahenk. *Yeni Türk Edebiyatı Dergisi*, 3, 23-35.
- Kara, M. (1993). Ceride-i Sûfiyye. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 7). 410.
- Kaşıkçı, A. (1994). Bütün yönleriyle Ceride-i Sufiyye inceleme-fihrist. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Dicle Üniversitesi.
- Levend, A. S. (1958). Artam'ın ardından. *Türk Dili*, VIII(87), 153-155.
- Mermer, A. vd. (2009). *Osmanlı şiirinde Mevlânâ övgüleri ve Mevlevîlik unsurları*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Muhâbere ve Muhâvere, Peyâm (Edebî İlâve), 20 Şubat 1329 [05 Mart 1914], 6.
- Mustafa Fevzi Efendi. (2024). *Bir Sûfinin kaleminden son dönem Osmanlının, Tasavvufî, Sosyal ve Siyasî Hayatı Ceride-i Sûfiyye Yazıları (1913-1919)*. Fatih Yıldız, Cihat Demirci (Haz.). Büyüyenay Yayınları.
- Nasrattınoğlu, İ. Ü. (1981). *Afyonkarahisarlı Şâir Çizmecioğlu Vehbi*. Nasrattınoğlu Yayınları.
- Odunkıran, F. (2020). *Mevlevî Tezkiresi: Sefîne-i Nefise-i Mevleviyân (İnceleme-Metin)* [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Okcu, N. (2011). *Şeyh Gâlib Divânı Hayatı-Edebî Kişiliği-Eserleri-Şiirlerinin Umûmî Tahlili*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Okumuş N. (2013). *Külâh-ı Mevlevî*. İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.
- Osmânzâde Hüseyin Vassâf (2006). *Sefîne-i Evliyâ*. (C. 5). Akkuş, M. & Yılmaz, A. (Haz.). Kitabevi Yayınları.
- Özege, M. S. (1971). *Eski harflerle basılmış Türkçe eserler kataloğu*. 5 Cilt. Fatih Yayınevi Matbaası.
- Sahîh Ahmed Dede. (2003). *Mevlevîlerin Tarihi Mecmûatü't-Tevârihi'l-Mevleviyye*. Zorlu, Cem (Haz.). İnsan Yayınları.
- Saraç, M. A. Y. (1997). Muamma ve divan edebiyatındaki seyri. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 27, 297-308.
- Saraç, M. A. Y. (2019). *Klâsik edebiyat bilgisi belâgat ve biçim-ölçü-kafiye*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Saylan, B. (2018). İhtifâlcî Mehmed Ziyâ Bey'in Cerîde-i Sûfiyye'de yayınlanan makaleleri çerçevesinde Osmanlı padişahlarının Mevlevîyye ile irtibâtı üzerine. *Sûfî Araştırmaları-Sufi Studies*, 9(18), 149-180.
- Sunguroğlu, İ. (1959). *Harput yollarında*. (C. 2). Yeni Matbaa.
- Şenel, Ü. (2006). Manisalı şairlerin Âhenk Gazetesi'nde neşredilen Külâh-ı Mevlevî redifli şiirleri. Dörtbudak, M. V. (Haz.), *Uluslararası Mevlânâ Mesnevi Mevlevihâneler Sempozyumu (19-21 Aralık 2005 Manisa) Bildirileri* içinde (433-439). Mevlâna Araştırmaları Kültür ve Sanat Derneği (MAKSAD) Yayınları.
- T.D.K. Artam'ın Hal Tercümesi. *Türk Dili*, VIII(87), 155-156.
- Totan H. (2013). Abdülbaki Gölpınarlı divanı (İnceleme-Metin) [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Selçuk Üniversitesi.
- Üzel, M. (2022). *İzmir Mevlevihânesi -Bir Şehrin Rindânesi-*. Papirüs Yayınları.
- Vâsıf (t.y). *Mecmûa-i Medâiyih-i Hazret-i Mevlânâ. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Galata Mevlevihanesi Bölümü*, 196.
- Yardım, D. (2021). Bir gazetenin sahibi ve başyazarı olarak Cevriye İsmail Uyum. Çağın, Ş. (Ed.), *İzmir'de İz Bırakmış Öncü Kadın Yazarlar* içinde (95-129). Ege Üniversitesi Yayınları.

EK:

۹

سالک تا ج. سعادت در کلاه مولوی  
سایه فیض کعبه در کلاه مولوی  
مد آه عاشقان در جمله کراولسه و یا  
قامت یاره امانت در کلاه مولوی  
مهره رنگ آورا لور و عهد اید و در آنه اید  
وزن مهر و لایق در کلاه مولوی  
مبلوه کاه سوسنی لکوت بر صحنه  
استوای نور رنگ در کلاه مولوی  
شبه ایدر دل بهزی و دستار مولانا اید  
بر گل نوحه جبهه در کلاه مولوی  
بوسه ایدر چشم ملائک عنبر گیسوی  
زلی عرسه قرب و همنام در کلاه مولوی  
نیم جریخ اید و بریر لکوتیانه نشود  
زوله و همدان عبادت در کلاه مولوی  
خوریاک «باقی» در باجنت منادی ورم  
سالک تا ج. سعادت در کلاه مولوی  
(بقیه الفجر معنی تمام است)  
بنده کمال مولانا  
محمد علی  
کاتب